

Kokkuvõtte teemal: Ülevaade mesindusajaloost. Mesindamine läbi aegade.

**Aeg ja koht: Põltsamaa Mesinike Selts mesinike õppepäev Põltsamaal,
J.Kuperjanovi 1, Põltsamaa Kultuurikeskuses, 21.04.2012.a.
Lektor: Antu Rohtla, lektorileping PR-8-1.4-50**

Tänavu aprillis möödus 150 aastat ühe Eesti mesiniku, mesindustegelase ja kooliõpetaja, Mart Reiniku sünnist.

Mart Reinik sündis toonase administratiivjaotuse järgi Viljandimaal, Adavere vallas renditalupidajate perekonnas. Alghariduse omandas kohalikus Lõimetsa külakoolis. Hiljem siirdus Tartusse ja asus õppima Tartu õpetajate seminaris. Peale Tartu õpetajate seminari lõpetamist töötas õpetajana Põltsamaa kihelkonnakoolis, oli vahepeal koduõpetajaks Venemaal ja Kaarma õpetajate seminaris õpetajaks. Pöördus tagasi Põltsamaale, kus oli kohalikus algkoolis õpetajaks. 1889. aastal siirdus Tartusse ja oli seal algkooli õpetaja ja juhataja.

Mesindusega hakkas tegelema 1901. aastal. Alates 1913. aastast juhtis Tartu Aianduse – ja Mesinduse Seltsi mesilat Vahil ja hiljem Tartus. Pika aja vältel omandas ta suured kogemused mesinduse alal, mis võimaldasid tal hiljem töötada mesinduse lektorina jagades nii oma rikkalikke teadmisi loengutel kui ka kirjasõnas. Võib öelda, et kolmekümnendate aastate tuntumad mesinikud said palju oma teadmistest just Mart Reinikult nii otseselt kui ka arvukate artiklite kaudu, mis avaldati aastatel 1907- 1918 „Aiatöölehes” ja 1918- 1930 kuukirjas „Aed”. Reinik kuulus ajakirjade „Mesila” ja „Mesinik”, toimetusse. Lehitsedes nende ajakirjade vanu aastakäike, leiame nendest ikka mõne artikli, sõnumi, või vastuse mesinike küsimustele. Mitmete toonaste mesindusajakirjade toimetamisega tegeles Mart Reinik peaaegu 30 aastat.

Peale artiklite kirjutamise, kooliõpetaja ameti oli Mart Reinik ka väga tegus organisaator. Ta oli Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi aianduse-mesinduse osakonna, (praeguse Tartu Aianduse-Mesinduse Seltsi) asutajaliige ja juhatas nimetatud seltsi tööd 1907- 1923. Peale 1923 aastat tõmbus veidi tagasi, kuid kuulus eespoolnimetatud seltsi juhatusse, kuni oma surmani (1940).

Mart Reiniku nimega on seotud ka kahe Eestis tuntud tarutüübi -Tartu ja Eesti taru väljatöötamine, nende propageerimine ja kasutamise juhendamine.

1902. aastal loodud Eesti Mesilastekasvatavate Selts, seadis üheks oma ülesandeks Eestimaa oludele sobiva tarutüübi väljatöötamise ja kasutuselevõtu. 1905. aastal said mitmed põllumeeste seltsid karistussalklaste käe läbi kannatada ja nende tegevus soikus, kuid mitte täielikult. Kui Eesti Mesilastekasvatavate Seltsis oli enne 1905 aasta revolutsiooni 50-60 aktiivset liiget, siis 1907. aastaks oli neid järele jäänud vaid 9. Vaatamata keskseltsi tegevuse soikumisele, töötasid mitmed kohalikud seltsid edasi. Tööle jäid peamiselt need seltsid, mis asusid Tallinnast kaugemal. Üheks selliseks seltsiks oli Tartu Eesti Põllumeeste Selts, mille koosseisus tegutses ka mesinduse osakond.

Mesinduse osakonna üheks aktiivsemaks liikmeks oli Mart Reinik. Mart Reiniku eestvedamisel tuli kokku komisjon, kuhu kuulusid J.Ariva (tegelik mesinik), Bach (mesinik), J.Kompus (tegelik mesinik ja Rannu kiriku köster), Tartu kooliõpetaja ja mesinik Künnapuu ja mesinik A.Käär. Komisjoni koosseisu kuulusid veel K.Paulmeister (Põide kihelkonnakooli õpetaja, köster ja tegelik mesinik) ning Joh. Raudsepp (Räpina kiriku köster, kooliõpetaja ja tegelik mesinik).

Komisjoni peamiseks arutelude teemadeks oli kavandatava taru pesaraami tüüp ja mõõtmed. Mõõtmete osas jõuti üsna kiiresti kokkuleppele ja aluseks võeti Gerstungi raam, mille sisemised mõõtmed olid 16x10 tolli. Ehk 400x250 mm. Vaatamata erimeelsustele tugineti juba kasutuselolevale Viljandi tarule, kus kasutati samasuguste mõõtmetega pesaraami. Enne 1905. aastat kasutas selliste mõõtmetega pesaraami Keila kandi mesinik A.Meyer (kes mõrvati 1905. aastal vene karistussalklaste poolt Klooga jaama

lähedal). Vanemas mesindusalases kirjanduses nimetataksegi sellist raami ekslikult Meyeri raamiks. Nagu eespool juba mainisime kasutati sellist raami (püstiasendis) ka Viljandi taru loomisel.

Tartu taru sünniaastaks võiks lugeda aastat 1907, mil komisjon jõudis põhimõttelisele kokkuleppele taru ehituse osas. Kui kõik komisjoni liikmed pooldasid põhimõtteliselt madalaraamilist taru, siis Joh.Raudsepp oli kindlalt kitsa ja kõrge raamiga taru pooldaja. Oma seisukohad ja põhjendused esitas Raudsepp komisjonile kirjalikult. Suure vahemaa tõttu esitas oma seisukohad kirja teel ka Karl Paulmeister.

Tartu tarul oli kolm toppega välisseina, suur otsaluuk (43x35 mm), mis asus taru vasakpoolses otsas ja klaasiga vahelaud e. aken. Taru pesaruum mahutas 12 pesakärge ja see oli varustatud sahtelpõhjaga. Sahtelpõhi kujutas endast 20 mm kõrgustel liistudel ja 12 mm paksustest laudadest valmistatud sahtlit, mis oli suvel asetatud kandeliistudega allapoole ja mille ülemine tasapind ühtis täpselt lennuava alumise tasapinnaga. Talveks pöörati sahtelpõhi ümber, kandeliistudega ülespoole, mille tulemusena moodustus sahtel, kuhu kogunes talve jooksul tarulangetis. Sellise põhja kasutuselevõtt võimaldas juba varakevadel eemaldada taru põhjalt langetise. Puuduseks oli sellise põhja puhul asjaolu, et seda oli sügisel raske kätte saada, kuna oli taruvaiguga taru seinte külge kinnitatud. Sahtelpõhja väljavõtmise katse sügisel lõppes tihti selle purunemisega, mistõttu Eesti taru konstrueerimisel see ära jäeti. Peale selle oli suveasendisse pööratud sahtelpõhi heaks pelgupaigaks sipelgatele, vahakoidele, kõrvaharkidele ja teistele tarus mittesoovitavatele elukatele.

Tartu taru oli varustatud täisraamilise magasiniga, mistõttu oli ta pigem korpus- kui lamavtaru. Taru pesaruum oli pealt kaetud 36 mm laiuste ja 8-10 mm paksuste laelaudadega. #6 mm pesakattelaudade laius oli valitud selleks, et saaks korraga avada või sulgeda ainult ühe kärjetäna. Kärjeraamide ja pesakattelaudade vahele jäi 8 mm kõrgune ruum, mis võimaldas mesilastel hõlpsasti üle minna ühest kärjetänavast teise. Pesa laiendamise vajaduse kindlakstegemiseks ei olnud vaja taru avada vaid piisas sellest, kui avati otsaluuk ja hinnati mesilaste hulka viimases kärjetänavas vastu klaasi.

Tartu tarul oli kahepoolse kaldega katus, mistõttu toonaste arusaamade kohaselt (taru lennuava oli suunatud lõunasse) soojendas varahommikune päike taru katust idapoolt ja õhtupoolikul loojuv päike lääne poolt. Seega oli idee kasutada ära maksimaalselt päikese energiat taru katusealuse (seega ka kogu taru) soojendamiseks.

Vaatamata mitmetele puudustele hakkas kirjeldatud tarutüüp kiiresti levima just Lõuna-Eestis.

Tartu taru võidukäik kestis ligi 20 aastat, mil teda hakkas asendama Eesti taru, mille loomise initsiaatoriks oli jällegi Mart Reinik.

1928 aastal leidis Eesti Aianduse ja Mesinduse Keskse komisjon, kuhu kuulusid A.Mätlik; M.Reinik, K.Mäekala, J.Hio, H.Treufeld (Truupõld), P.Liebus ja h. Kõrgessaar välja Eesti taru põhimõtted. Taru ehituse õpetus koos vajalike joonistustega ilmus omaette raamatuna Tartus 1929. aastal. Ka selle raamatu väljaandmisel osales aktiivselt Mart Reinik.

Taru loomisel lähtuti juba kasutuseloleva Tartu taru ehitusest. Ära jäeti üks toppega otsasein, pesaruumist üleulatuv voodriosa muudeti madalamaks (140 mm), et oleks mugavam pesa läbi vaadata. Täisraamilise magasinil asemel võeti kasutusele pooleraamiline magasin. Ära jäeti ka sahtelpõhi ja suur otsaluuk. Luuk asendati esialgu madala, 100 mm kõrguse luugiga. Hiljem kadus seegi. Taru võis ehitada nii ühepoolse kui ka kahepoolse kaldega katusega. Hiljem jäädki kindlalt ühepoolse kaldega katuse juurde, sest seda oli lihtsam ehitada.

Nagu eespool juba mainisime, oli M.Reinik väga viljakas kirjamees, kes jagas oma teadmisi tema poolt toimetatavate ajakirjade kaudu, aga ka raamatutes. Üheks põhjalikumaks tema poolt kirjutatud raamatust võib kindlasti pidada 1937 aastal ilmunud raamatut *Tegelik mesinik* . Mainitud raamatus antakse lühidalt ja selgelt ülevaade mesilaste anatoomiast, füsioloogiast, pere bioloogiast ja muudest teoreetilistest alustest mesinduses. Väga lühidalt kirjeldatakse Eesti taru ehitust, tuuakse ära korjema iseloomustus, puudutatakse haigusi ja kahjureid, ning antakse ülevaade mesindussaadustest. Kokkuvõttes võiks sellist

raamatut soovitada igale algajale mesinikule, esimaste teadmiste omandamiseks, aga ka juba vanematele mesinikele mälu värskendamiseks. Kui mõned üksikud vananenud seisukohad ümber hinnata ja terminoloogia kaasajastada, siis võib see raamat olla algajatele mesinikele hindamatuks abimeheks esimeste sammude tegemisel mesinduses.